

Over rassen en andere hokjes

Tekst Henk van der Scheer

In de biologie zetten we dieren en planten in verschillende 'hokjes' zoals families, geslachten, soorten en rassen. Daarmee geven we verschillen aan, maar geen waardeoordeel over die verschillen. In de imkerij geven individuele imkers meestal wel een waardeoordeel over de verschillende honingbijrassen.

Zo zouden buckfasten sneller groeien tot grote volken, veel honing halen en in het najaar als rovers van honing optreden bij buurvolken. Buckfasten behoren overigens tot een kunstmatig ras, gemaakt door broeder Adam in Buckfast Abbey in Devon, Engeland. Bij de Westerse honingbij, *Apis mellifera*, zijn daarnaast veel meer natuurlijke ondersoorten, zoals de zwarte bij, carnica's en Italiaanse bijen. Over de indeling van rassen is in de loop der tijden veel geschreven. Zo las ik onlangs een intrigerend boek over een biologische kijk op rassen, geschreven door Midas Dekkers. Dekkers is bioloog en schrijver met vaak een heel eigen visie op biologische onderwerpen, zoals in *Miauw*, *De Larf* en *Rare Snuiters*. Dit keer gaat het over mensenrassen om hem heen. Hij gaat in op de evolutie van mensen, begrijpt hun hokjesgeest en heeft bewondering voor grote taxonomen, biologen die zich bezig houden met indelen, zoals Linnaeus en Blumenbach, mensen met een scherp oog voor variatie, onderscheid en indeling in groepen, zoals soort en ras.

Variëteiten

Ras is een biologisch begrip, ondergeschikt aan het begrip soort. Voor iedere imker is duidelijk dat onze honingbij een soort is (*Apis mellifera*), met een mooie Latijnse dubbelnaam. In die dubbele naamgeving heeft Linnaeus de hand gehad. Ook u en ik hebben een dubbele Latijnse naam: *Homo sapiens*. Maar Linnaeus onderscheidde geen rassen. Wel kende hij variëteiten zoals witte en zwarte koeien en ook onderscheidde hij ondersoorten. Zo is de zwarte honingbij (*Apis mellifera mellifera*) een ondersoort die thuis hoort in Europa ten noorden van de Alpen tot aan de Oeral. Ook Blumenbach, de opvolger van Linnaeus als 'mensen-splitser', had het ook niet over rassen maar over variëteiten. Bij de mens onderscheidde hij er vijf: Kaukasisch, Mongools, Amerikaans, Ethiopisch en Maleis.

Hiërarchie in rassen?

Het woord 'ras' komt waarschijnlijk uit het Hebreeuws of Arabisch, maar had daar alleen betrekking op dieren. In de Bijbel is er geen sprake van rassen. Europeanen leerden het menselijk ras kennen als het 'ras van Abraham' in *Book of Martyrs* (Foxe, 1553) en als 'het ras van Satan' in *Paradise Lost* (Milton, 1667). Wetenschappelijk werd de mens pas in 1749 verdeeld in rassen door Buffon, werkzaam in de Parijse plantentuin, en in 1775 door Immanuel Kant, filosoof in Koningsbergen in het oosten van het toenmalige Duitsland, het tegenwoordige Kaliningrad in de Russische enclave tussen Polen en Litouwen. Nieuw in het onderscheid van rassen in vergelijking met het begrip 'variëteit' was de opvat-

ting dat er een hiërarchie bestond in de mensenrassen. Kant zette de witte mens bovenaan op de troon der mensheid. Helemaal onderaan stonden bij Kant de Indianen. Zwart waren iets beter, want die kon je ten minste nog tot slaaf maken, en nog iets hoger had je de Indiërs, die kon je opleiden, al ontbrak het hun aan abstract denkvermogen. De hiërarchie van Kant werd door velen opgevat als een hiërarchie van volken, naties en religies. Staatskundigen en theologen mengden zich dus in het debat. Dieptepunt in Nederland was wel de opvatting van veel dominees in die tijd dat slavernij legitiem was met een beroep op de Bijbel. Men verwees dan naar de vervloeking van Cham, één van de zonen van Noach, in het Bijbelboek *Genesis*. "Zwarte mensen zouden nazaten zijn van Cham."

De belangrijkste 'typen' van de mensheid. Geschilderd door Gustav Mützel, 1893, Wikimedia.Commons

Arisch ras?

Ook taalkundigen mengden zich in het debat. Behalve planten en dieren begon men ook talen in 'families' onder te brengen en stambomen van het Romaans, Germaans en Slavisch op te stellen. Het idee van een Indo-Germaanse oertaal schoot wortel onder de naam 'Arisch'. Toen vervolgens de Arisch sprekende volkeren met één denkbeeldig Arisch ras werden vereenzelvigd was de beer los. Halverwege de twintigste eeuw namen vermeende Ariërs de lager vermeende volkeren de maat en stond de wereld in lichtlaaie. Kort na de Tweede Wereldoorlog, die mede door de rassenleer gevoed was, haastte de Unesco zich de rassenhaat in te dammen. Met haar verklaring waarin het begrip ras op wetenschappelijk gronden werd gehandhaafd, maar

Het aards paradijs (met enkele soorten; de evolutie en het Antropogeen moesten nog beginnen) en de zondeval van Adam en Eva. Geschilderd door Jan Brueghel de Oude en Peter Paul Rubens, 17e eeuw. Mauritshuis, Den Haag, Wikimedia.commons

dan wel met de vermaning, dat het 'beter zou zijn de term 'ras' helemaal te laten vervallen, wanneer we spreken over de onderlinge betrekkingen tussen mensen.'

Ras is een biologisch begrip

Dekkers is het daar niet helemaal mee eens. Hij meent: "Rassen opheffen ter bestrijding van het racisme is even kortzichtig als de seks afschaffen vanwege seksisme. Nee, ras is een biologisch begrip. De definitie moet in handen blijven van de vakman: een bioloog. Die weet de weg in heel zijn systeem van klassen, ordes, families, geslachten, soorten en rassen." Genetisch onderzoek heeft het taxonomisch onderzoek enorm versneld en verdiept, maar het afpalen van de grenzen tussen de groepen wordt nog steeds overgelaten aan de beleefdheid van de dienstdoende onderzoeker. En aan diens expertise. Maar het staat hem of haar vrij de hele mensheid als één ras te beschouwen of als een mix van rassen. In dit opzicht is er weinig veranderd sinds *The Descent of Man* (1871) van Charles Darwin. Ook toen al liep het aantal menselijke rassen uiteen van één tot drieënzestig, afhankelijk van welke onderzoeker men raadpleegde. Darwin zag in rassen juist een goed argument voor zijn evolutieleer.

Geestelijke kenmerken?

Grootste twistpunt blijft of er aan de definitie van een ras ook geestelijke voorwaarden gesteld mogen worden. De Unesco-verklaring rept alleen over lichamelijke (anatomische en fysiologische) kenmerken. Maar bij 'andere' dieren tellen geestelijke eigenschappen wel degelijk mee. Er zijn met opzet slome fruitvliegassen en ongedurige gekweekt, net als geile en drankzuchtige. Bij honden gaat het er juist om of ze slim, goedmoedig, waakzaam dan wel volgzaam zijn; in de rassenstandaard wordt dat streng omschreven. Zelfs vogels moeten geestelijk in orde zijn. Wie wil er vijftien-zeventig jaar met een chagrijnige papegaai zijn opgescheept? Alleen bij mensenrassen geldt het benoemen van geestelijke kenmerken als linke soep. Het gedrag van verschillende mensenrassen tegen elkaar afzetten, daar begint een verstandig bioloog niet aan. Nee, dat laat hij over aan culturele antropologen, wetenschappers die de samenleving van mensen bestuderen. Dekkers besluit zijn betoog met: "Je bent wie je bent: een erfenis van je ouders. Met andere genen was je wellicht een olifant geweest, een panda of een watervlo. Toevallig ben je een mens. Dat valt al weer mee. Nu nog accepteren wat voor een." ●